

CULTUURHISTORISCHE ANALYSE & WAARDESTELLING

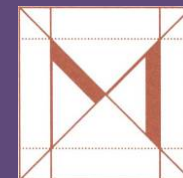
KLEIN GOOSWILLIGENWEG 2a SCHERPENZEEL

Onderzoek i.o.v. dhr. van de Glind / mw. G. de Lange

20 mei 2014

MONUMENTEN
ADVIES
BUREAU

COLOFON

Onderzoeksubject

Klein Gooswilligenweg 2a
3925 MG SCHERPENZEEL

Eigenaar / Opdrachtgever

Dhr. E. van de Glind / mw. G. de Lange

Rapportage

Ing. G. Korenberg

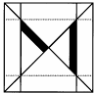
Dit is een uitgave van het Monumenten Advies Bureau, Nijmegen,
mei 2014, copyright MAB Nijmegen 2014

MONUMENTEN ADVIES BUREAU

drs. C.J.B.P. Frank
drs. F.A.C. Haans
ing. G. Korenberg
mw. drs. M. Lemmens

Bredestraat 1
6542 SN NIJMEGEN
tel: 024-3786742
fax: 024-3792477

Info@monumentenadviesbureau.nl/www.monumentenadviesbureau.nl

INHOUD

1 INLEIDING	4	6 BRONNEN EN LITERATUUR	33
2 HISTORISCHE INLEIDING	5	6.1 LITERATUUR	33
2.1 KORTE GESCHIEDENIS VAN SCHERPENZEEL	5	6.2 BRONNEN	33
2.2 Klein Gooswilligen	6	6.3 WEBSITES	33
2.3 GEBOUWTYPE	14		
3 BOUWHISTORISCHE BESCHRIJVING	17		
3.1 SITUERING	17		
3.2 HOOFDVORM EN CONSTRUCTIE	19		
3.3 EXTERIEUR	22		
3.4 INTERIEUR	28		
4 WAARDENBEPALING	30		
4.1 BOUW- EN ARCHITECTUURHISTORISCHE WAARDEN	30		
4.2 SITUERINGS- EN ENSEMBLEWAARDE	30		
4.3 CULTUURHISTORISCHE WAARDE	31		
4.4 ZELDZAAMHEID	31		
5 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	32		
5.1 CONCLUSIES	32		
5.2 AANBEVELINGEN	32		

1 INLEIDING

In april 2014 kreeg het Monumenten Advies Bureau het verzoek om de cultuurhistorische waarde van het object Klein Gooswilligenweg 2a te Scherpenzeel te onderzoeken.

Dit object werd omstreeks 1916 gebouwd als onderdeel van een uitgebreider agrarisch complex. In 1997 kochten dhr. Van de Glind en mw De Lange het complex. Hierna werd een geheel nieuwe woning gebouwd ter plaatse van een eerdere woning en vrijwel tegelijkertijd werd het onderzochte gebouw losgekoppeld van de aangebouwde schuren en volledig gerenoveerd.

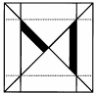
Thans bevinden zich op het erf nog verschillende loodsen en stallen, die de eigenaren willen inzetten voor de zogenaamde “rood-voor-rood” regeling. Daarbij kan bestaande, in onbruik geraakte agrarische bebouwing worden gesloopt om te worden “geruild” voor nieuwe bebouwing. De eigenaren willen de regeling gebruiken om nog een extra woning op het perceel mogelijk te maken. Door de gemeente wordt echter de huidige woning in het onderzochte gebouw al gezien als een “extra” woning, zodat er geen ruimte kan worden geboden aan een derde woning.

Aangezien gemeenten wel de mogelijkheid hebben om bewoning van bebouwing mogelijk te maken wanneer deze bebouwing aantoonbare cultuurhistorische waarde vertegenwoordigt hebben de eigenaren het Monumenten Advies Bureau gevraagd om te onderzoeken of het gebouw hiervoor in aanmerking zou komen.

In dit rapport wordt eerst kort ingegaan op de historie van het gebied en het perceel Klein Gooswilligenweg 2/2a in het bijzonder aan de hand van literatuur en bronnen. Daarna volgt een beschrijving van het gebouw en vervolgens wordt ingegaan op de aanwezige cultuurhistorische waarden.

Met dit rapport wordt een duidelijk beeld gegeven van de huidige toestand van het gebouw en de hierin besloten cultuurhistorische waarden.

Monumenten Advies Bureau – 20 mei 2014

2 HISTORISCHE INLEIDING

In dit hoofdstuk wordt in het kort de historie van Scherpenzeel en de directe omgeving van het onderzochte object. Tevens wordt de bouwgeschiedenis aan de hand van beschikbaar bronnenmateriaal weergegeven.

Topografische Militaire kaart 1871 van Scherpenzeel. Op deze kaart is de grillige structuur van het coulissenlandschap duidelijk herkenbaar. Bron: Kadaster.

2.1 KORTE GESCHIEDENIS VAN SCHERPENZEEL

Het dorp Scherpenzeel ontstond in de late middeleeuwen op een dekzandrug in de Gelderse Vallei. De dorpskern bestond uit een bebouwingslint in de directe omgeving van de kerk en het in ieder geval al uit de 14de eeuw daterende Huis Scherpenzeel. Lange tijd lag het dorp vrij geïsoleerd, maar hier kwam verandering in met de aanleg van de Rijksweg tussen Amsterdam en Arnhem in 1830.

Bij het begin van de Tweede Wereldoorlog lag Scherpenzeel in de frontlinie, wat tot gevolg had dat in en rond het dorp zeer veel schade ontstond. Vanaf de jaren '60 heeft het dorp zich geleidelijk uitgebreid in noordelijke- en zuidelijke richting.

Het buitengebied van Scherpenzeel heeft in belangrijke mate haar agrarische karakter met betrekkelijk onregelmatige verkavelingen en grillige wegenpatronen, waarvan een belangrijk deel al een oude oorsprong kent. De vele bomenrijen en houtwallen geven het gebied een duidelijk coulissenkarakter.

2.1.1 Huis Scherpenzeel

De eerste vermeldingen van dit huis dateren uit de 14de eeuw. Het was bezit van de heren van Scherpenzeel, één van de oudste riddergeslachten op de Veluwe. Vanuit een omgrachte versterkte woontoren werd het huis meermalen verbeterd. In 1856 werd het huis door S.A. van Lunteren, in opdracht van mevrouw Benudina Maria Royaards - van Naamen van Scherpenzeel en de heer Herman Royaards omgevormd tot buitenplaats, waarbij het de huidige

neogotische uitmonstering kreeg. Het landgoed Scherpenzeel is nog altijd eigendom van de familie. De gebouwen vallen thans onder de Stichting Vrienden der Geldersche Kasteelen.

Voorgevel van het in 1856 verbouwde huis Scherpenzeel. Bron: panoramio.com.

2.1.2 Hervormde Kerk

De oorsprong van de Hervormde kerk en bijbehorende Mariatoren ligt in de 14de eeuw. De driebeukige pseudobasilicale kerk was oorspronkelijk gewijd aan St. Antonius. De kerk heeft een hogere driezijdig gesloten koor dateert uit de 15de eeuw. De toren werd in 1945 verwoest, maar is in oude vorm herbouwd.

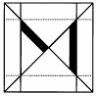
De hervormde kerk van Scherpenzeel. Bron: www.henrifloor.nl

2.2 Klein Gooswilligen

Het buurtschap Gooswilligen kent al een lange voorgeschiedenis. De naam komt al voor in stukken uit de 13^e en 15^e eeuw en wordt dan als Goitswillige beschreven.¹

De vroegste concrete gegevens van Klein Gooswilligen dateren uit de vroege 19de eeuw.

¹ Bron: Vereniging Oud Scherpenzeel.

2.2.1 Klein Gooswilligen in de 19de eeuw

De geschiedenis van het onderzochte pand op het adres Klein Gooswilligenweg 2a gaat in ieder geval terug tot de vroege 19de eeuw, wanneer op de topografische kaarten al het erf Klein Gooswilligen wordt weergegeven. Ten noorden van dit erf bevindt zich ook het erf Groot Gooswilligen.

Uitsnede uit de Topografische Militaire Kaart 1830-1850, waarop diverse erfnamen herkenbaar zijn in het gebied ten noordoosten van Scherpenzeel. Rechtsboven zijn ook Klein- en Groot Gooswilligen aangegeven. Bron: Kadaster.

De kadastrale minuut 1832 geeft een beeld van de bebouwing van Klein Grootwilligen in de vroege 19de eeuw. Op het perceel is dan een vrijwel vierkante boerderij zichtbaar met vermoedelijk een bakhuisje, een kleinere schuur en een hooiberg. Het erf heeft kadastraal nummer 135bis en wordt aangeduid als “huis en erf”. De omliggende gebieden worden aangeduid als bouwland, bosch en boomgaard. Alle percelen in het gebied zijn eigendom van fabrikier Gerhardus Davelaar en Consorten. Een fabrikier was een persoon die grondstoffen of halffabricaten verkocht aan particulieren om deze daarna weer op te kopen, nadat deze daaraan een of meer bewerkingen hadden uitgevoerd middels huisnijverheid. Het uiteindelijke, afgewerkte, product was voor de markt bestemd, wat aanvankelijk letterlijk de plaatselijke markt was.² De fabrikier kwam voort uit de koopman, maar hield het midden tussen een koopman en een industrieel. Fabrikiers traden op vanaf de zestiende tot het begin van de negentiende eeuw, waarna ze geleidelijk ertoe over gingen om manufacturen en later fabrieken op te richten. Doordat zij vermogend waren, bleken ze ook in staat tot de benodigde investeringen.

Het geslacht (van) Davelaar is afkomstig van de boerderijen Groot- en Klein Davelaar onder Woudenberg.

In 1755 trouwt één van de nazaten, Gerrit Gerritz van Davelaar (1731-1784) met de uit Scherpenzeel afkomstige Grietje van Breeschoten en wordt de stamvader van de vermogende en aanzienlijke familie Van Davelaar in het dorp met vele bezittingen

² Bron: wikipedia.org

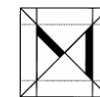
zoals de boerderij Berkhorst en de helft van de boerderij Groot en Klein Gooswilligen onder Scherpenzeel, een huis in de Krommenhoek, enige landerijen onder Amerongen, een boerderij genaamd de Zandschulp en een boerderij genaamd Wildenburg.³

In 1797 stelt Grietje van Breeschoten, wed. Gerrit van Davelaar, geassisteerd door haar zoon Gerardus van Davelaar, zich borg voor haar schoonzoon Jan Verburgt, als rentmeester van het S. Pietersgasthuis te Arnhem, met toestemming van haar kinderen Anthonia x Jan van Beek, Hendrik van Davelaar x Aalbertje Wilbrink, Gerardus van Davelaar x Johanna ter Leth, Maria van Davelaar x Decemer Appeldoorn. Als onderpand worden ingebracht: de helft van Groot en Kleijn Gooswilligen, getaxeerd op f 11.000,=. Evert van Davelaar stelt verder tot onderpand: Birkhorst, getaxeerd op f 5000,=.⁴

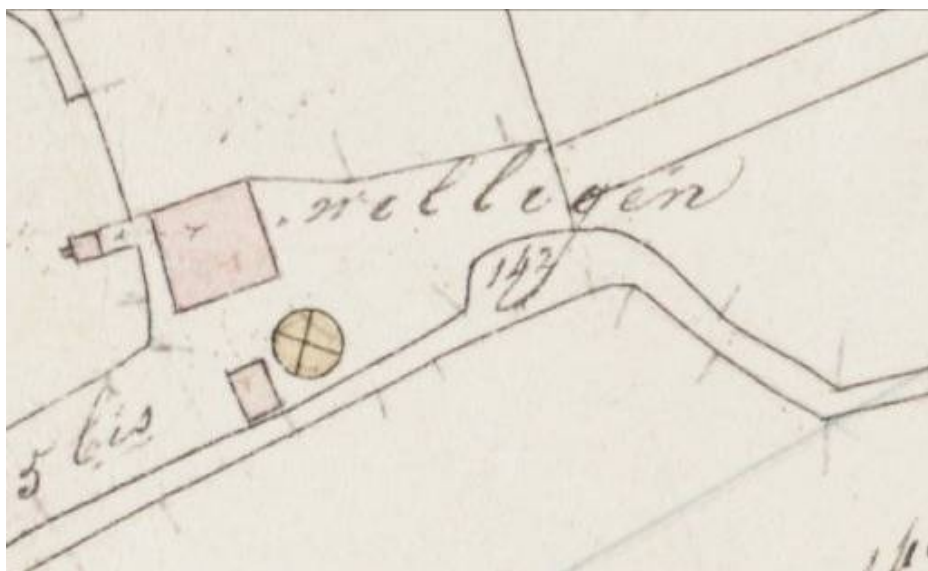
In de 19de eeuw worden zowel Klein Gooswilligen als Groot Willigen door de familie Van Davelaar bewoond. In 1859 trouwen Lubbert van Davelaar (1826-1913) en Teunisje van Bennekom (1835-1888). Zij bewoonden op dat moment met hun gezin Klein Gooswilligen.

³ Bron: genealogisch onderzoek geslacht (van) Davelaar door Henk van Woudenberg, Vereniging Oud Scherpenzeel 2011.

⁴ Leenboek Huis Scherpenzeel 146 fol. 209; 28-01-1797.

Kadastrale minuut 1832 met het gebied direct rond Klein Gooswilligen.

Detail uit bovenstaande minuut, waarop de gebouwen goed herkenbaar zijn.

Detail uit de Topografische Militaire kaart 1872. Bij Klein Gooswilligen worden nu duidelijk twee afzonderlijke gebouwen weergegeven.

Kadastrale hulpkaart uit 1884. Opmerkelijk is dat op dat moment weer grotendeels de situatie van 1832 wordt weergegeven. Alleen direct ten noorden van het hoofdgebouw staat een kleiner rechthoekig bouwdeel.

2.2.2 Klein Gooswilligen in de 20ste eeuw

In 1919 dateert een vermelding van “de Hofstede Klein Gooswilligen” in een notariële akte⁵. De akte betreft de verkoop van diverse landerijen en boerderijen, waaronder Groot Gooswilligen en Klein Gooswilligen aan Eduard Adolph Lehman uit Amsterdam. Hierbij wordt Klein Gooswilligen als volgt beschreven: “. . Het terrein omvattende de Hofstede "Klein Gooswilligen" bestaande uit woonhuis, grootte nieuwe schuur met woonvertrek en modern ingerichte veestalling en ruime varkenshokken, twee (vierroedige) hooibergen en “....”loods, erf tuin, bouwland, weiland, hakhout, opgaande boomen, heide en wegen, alles gelegen in de gemeente scherpenzeel . . .”. Uit een kadastrale hulpkaart blijkt de schuur in 1916 te zijn ingemeten en gezien voornoemde vermelding als “nieuwe schuur” zal de bouw niet veel eerder plaats hebben gevonden. Klein Gooswilligen wordt in 1919 verhuurd aan Jacob Schimmel voor vijfhonderd gulden per jaar tot 22 februari 1922.

In 1937 vindt opnieuw verkoop plaats van “...het landgoed Gooswilligen onder Scherpenzeel, bestaande uit vier landbouwerswoningen, met verdere getimmerten, erven en tuinen, gras en bouwland, heidgronden, houtgewassen en weg...”. In totaal betreft het 124 ha. welke door een groep van vier boeren wordt gekocht van Clara Betty von Hunteln, de weduwe van Lehman. Klein Gooswilligen, Donkelaar en de Pinkenweide waren

⁵ Kadastraal historisch onderzoek i.o.v. dhr. vd Glind, stuknr. 1512-171

verhuurd aan Jan Teunissen voor 550 gulden per jaar. Hierna werden naast de bestaande vier boerderijen (Oud Gooswilligen, Groot Gooswilligen, Klein Gooswilligen en een niet bij naam genoemde boerderij) verschillende nieuwe boerderijen gesticht in nieuw ontgonnen delen van het terrein.⁶

Detail uit de Topografische Militaire kaart 1930. Bij Klein Gooswilligen worden nu veel meer gebouwen weergegeven. Het blijkt lastig om deze gebouwen te relateren aan de eerder weergegeven gebouwen. De betrouwbaarheid van de weergave valt overigens te betwijfelen aangezien een kadastrale hulpkaart uit 1938 weer twee gebouwen toont (zie volgende afbeelding).

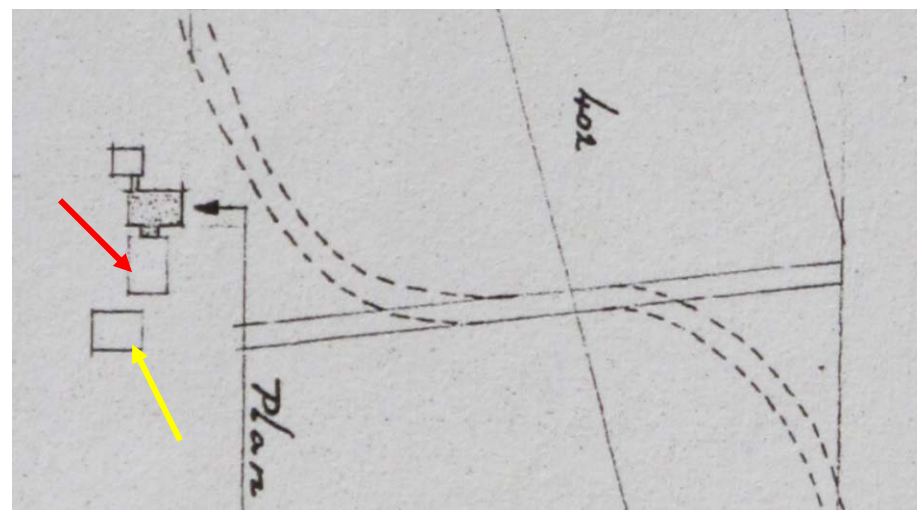
⁶ Kadastraal historisch onderzoek i.o.v. dhr. vd Glind, stuknr. 2122-47. Tevens worden de transacties in 1919 en 1937 uitgebreid behandeld in een artikel over Gooswilligen in het verenigingsblad van de Vereniging Oud Scherpenzeel, 1998-2.

Detail kadastrale kaart 1938. Hierop is te zien dat ten noorden van de in 1832 weergegeven boerderij een schuur is gebouwd. De weergegeven bebouwing vertoont grote overeenkomst met de bebouwing die al in 1872 (zie hiernaast) wordt weergegeven.

Op de Topografische kaart 1953 is te zien dat de toegangsweg tot het erf vanuit het oosten in noordelijke richting is doorgetrokken. Hiermee heeft de weg grotendeels de huidige vorm bereikt.

Situatieschets, behorend bij een bouwaanvraag uit 1964 door gebr. Van de Fliert voor de bouw van een veestal ten noorden van het onderzochte gebouw (rode pijl). Het ten zuiden van de schuur weergegeven gebouw (gele pijl) is de oude boerderij, die al in 1832 wordt weergegeven. Het wegtracé wordt nog deels gestippeld weergegeven.

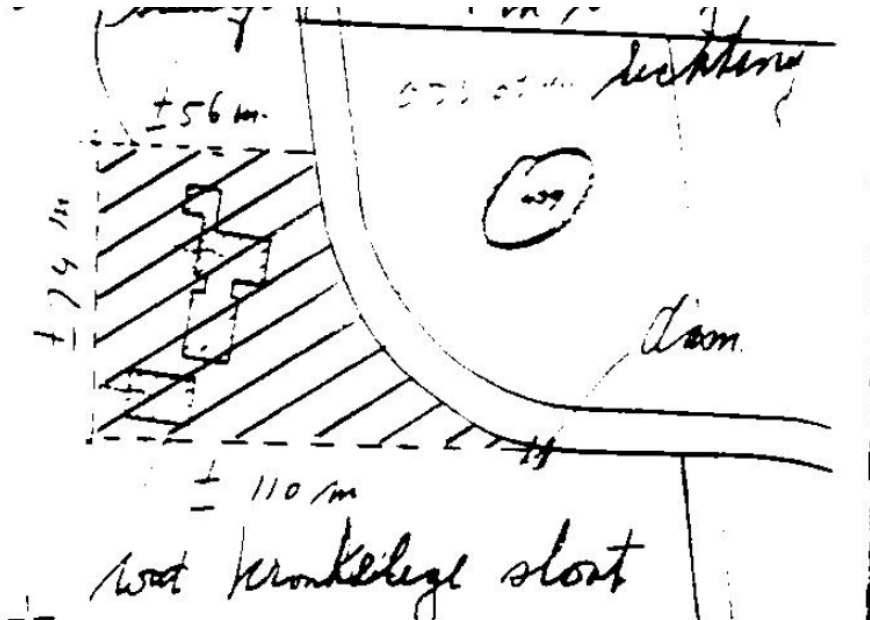
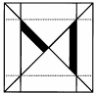
De bouwvallig oude boerderij, gezien vanuit het westen. Rechts van de boerderij zijn de nog aanwezige kastanjeboom en het loodsje uit 1949 zichtbaar. Bron: Collectie opdrachtgever.

In de jaren '60 werd door de gebr. v.d. Fliert vergunning aangevraagd voor de bouw van een zogenaamde "systeemwoning". De bouwtekening van deze woning dateert uit 1961, maar de vergunning werd pas op 4 maart 1965 verleend. Deze woning werd ongeveer ter plaatse van de huidige woning gebouwd. In 1964 werd ten noorden van de oudere schuur een nieuwe veestalling gebouwd. Op de situatietekening, behorend bij de aanvraag voor deze schuur wordt de woning al wel weergegeven.

Op deze foto, genomen vanuit het zuidwesten is rechts op de voorgrond de oude boerderij nog zichtbaar. Geheel op de achtergrond de in 1965 gebouwde "systeemwoning". De boerderij werd begin jaren '90 gesloopt. Bron: collectie opdrachtgever.

Omstreeks 1965 werden ten oosten en zuiden van de oude boerderij de nog aanwezige stal en loodsen gebouwd. Op 12 december 1991 werd de boerderij door G.C. Rauw gekocht van de gebr. Van de Fliert. Blijkens de bij de koopakte gevoegde situatieschets was de oude boerderij op dat moment nog aanwezig.

De situatieschets bij de koopakte van 12 december 1991 geeft de contouren van de bebouwing weer. Bron: collectie opdrachtgever.

In 1997 werd het complex door de huidige eigenaren gekocht. Vanaf 1998 zijn zij het complex gaan bewonen en ook werd al vrij snel begonnen met de renovatie van de sloop van de uit de jaren '60 daterende veestalling en woning ten noorden van de schuur. Tussen 1999 en 2001 werd de schuur volledig gerenoveerd en volledig voor bewoning geschikt gemaakt. Tussen 2000 en 2002 werd ter plaatse van de gesloopte bouwdelen een nieuwe woning gebouwd.

2.2.3 Renovatie van de schuur tussen 1999 en 2001

Van de renovatie van de schuur tussen 1999 en 2001 zijn geen tekeningen bekend. Aan de hand van door de eigenaren verstrekte informatie en tijdens de renovatie gemaakte foto's is echter goed te achterhalen welke ingrepen plaats hebben gevonden.

De zuidgevel van de schuur, kort voor de renovatie van 1999-2001. Bron: collectie opdrachtgever.

Door de sloop van de veestalling en het verbindingslid ten noorden van de schuur kwam de noordgevel weer vrij te liggen en kon de oorspronkelijke deeldeuropening weer geopend worden. De beide lage zijgevels (oost en west) bleken zeer bouwvallig en door het invoegen van betonnen stalramen sterk verstoord. Deze gevels

werden gereconstrueerd met hergebruik van afkomend materiaal. De beide kopgevels konden echter behouden blijven. Ook de hoofdconstructie, bestaand uit drie ankerbalkgebinten met hierop geplaatste spanten bleef behouden.

De oorspronkelijke rondhouten sporen werden verwijderd en vervangen door geïsoleerde dakplaten. De oorspronkelijk aanwezige rode pannendekking werd deels vervangen door een rietdekking.

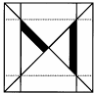
Het interieur van de schuur tijdens de renovatiewerkzaamheden, gezien in noordwestelijke richting. Bron collectie opdrachtgever.

In het interieur werd de in de zuidwesthoek aanwezige broodoven met bijbehorende rookvang gerestaureerd. Ook de aan weerszijden van deze oven aanwezige ruimtes bleven grotendeels intact. Verder kreeg het interieur binnen de bestaande gebint- en kapconstructie een nieuwe invulling met een woonhuisindeling. Hierbij bleef een groot deel van de constructies in het zicht.

2.3 GEBOUWTYPE

De onderzochte schuur betreft een in de vroege 20ste eeuw gebouwde bijschuur, oorspronkelijk met varkenshokken, bij een boerderij, waarvan de oorsprong mogelijk in de 18de- of zelfs 17de eeuw kan liggen. Bij de voor deze streek kenmerkende gemengde bedrijven was de aanwezigheid van diverse bijgebouwen bij de feitelijke boerderij zeer gebruikelijk. Naast varkensschuren en bakhuizen kwamen ook schaapskooien en hooibergen vaak voor.

Het type schuur, met een eenvoudige rechthoekige opzet en twee topgevels met grote inrijdeuren en lage zijgevels is een veel toegepast, vrij algemeen voorkomend type, hoewel toepassing van wolfeinden boven de korte gevels wat vaker voorkomt. De, met name in de vroege 20ste eeuw populaire opgaande topgevels zijn daarbij wat windgevoeliger en derhalve wat vaker toegepast in meer beschutte gebieden, zoals bijvoorbeeld de Veluwe, de Achterhoek en de Gelderse Vallei.

Kleine schuur met bakoven in Hengelo (GLD). Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

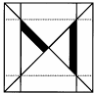
Bijzonder is echter wel de binnen het gebouw opgenomen bakoven met gemetselde, overwelfde rookvang. Veelal werd dit brandgevoelige onderdeel in een afzonderlijk bakhuis opgenomen. Ook bij Klein Gooswilligen was dit oorspronkelijk het geval, maar met de bouw van de schuur werd deze belangrijke functie ondergebracht in het nieuwe gebouw. Wel lijkt het oorspronkelijke bakhuis nog vele jaren aanwezig te zijn geweest. Vaker voorkomend in schuren is de aanwezigheid van een stookplaats met kookpot voor het bereiden van varkensvoer. De oven van Klein

Gooswilligen heeft echter niet voor dit doel gediend. Het naast de ovenruimte aanwezige vertrek met een groot venster kan, gezien de vermelding in 1919 als “woonvertrek”, als woonruimte voor een inwonende knecht gediend hebben.

Opvallend zijn voorts ook de fraai uitgevoerde gevelankers die bij beide topgevels aanwezig zijn. Daarbij zijn alle gevelankers onderling verschillend.

Boerderij met aanbouwde schuur met daarin opgenomen stookplaats in Zwolle.
De functie van deze oven is niet bekend. Bron: maps.google.nl

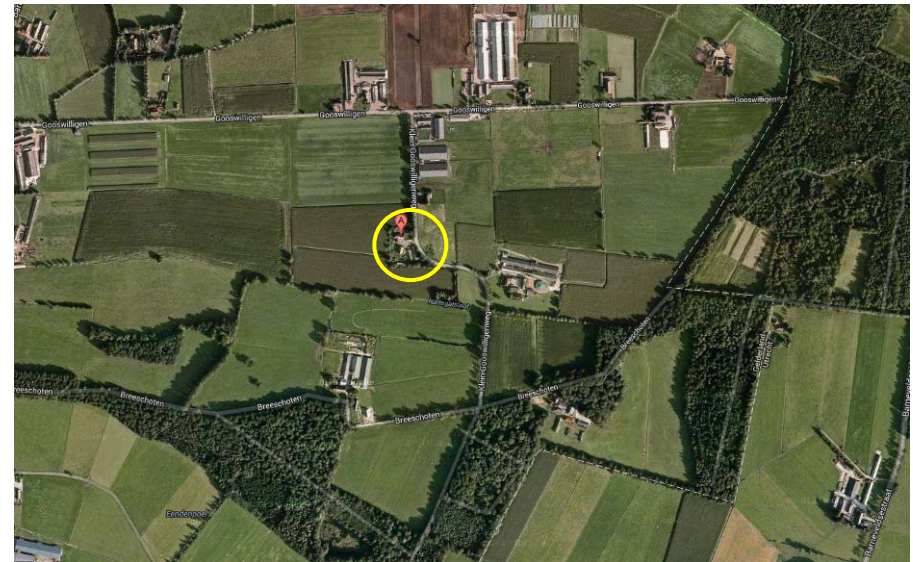
3 BOUWHISTORISCHE BESCHRIJVING

In dit hoofdstuk volgt een beschrijving van de schuur in de huidige verschijningsvorm. Daarbij worden tevens bouwhistorische bijzonderheden weergegeven. De zuidgevel wordt, conform het oorspronkelijke gebruik, beschouwd als voorgevel.

3.1 SITUERING

De schuur bevindt zich centraal op het aan de westzijde van de Klein Gooswilligenweg gelegen erf. Ter hoogte van het erf maakt de weg een bocht. Ten noorden van de schuur bevindt zich een tussen 2000 en 2002 gebouwde woning in landelijke stijl met een aanbouw in de vorm van een “bakhuisje”. Ten oosten en zuiden van de schuur bevinden zich meerdere lage stallen en loodsen uit de periode 1949 tot ca. 1965. Ten zuidwesten van de schuur bevindt zich een zeer forse kastanjeboom. Ten westen van de schuur bevindt zich nog een betrekkelijk recent geplaatste tuinberging die aan deze zijde de afsluiting van het erf vormt.

Het noordelijke deel van het erf (rond de woning) is als tuin ingericht. Bij het gebied rond de schuur en bij het zuidelijke deel is het erf deels verhard en deels overwoekerd of nog als opslagterrein in gebruik. Van een duidelijke erfinrichting is hier geen sprake.

Overzicht van het landelijke gebied ten noordoosten van de kern van Scherpenzeel, met in de cirkel het erf Klein Gooswilligen. Bron: Maps.google.com

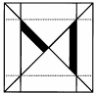
Overzicht van het erf. Bij A bevindt zich de onderzochte schuur. B is de woning uit 2000-2002. C is een loods uit 1949. De bouwdelen D werden omstreeks 1965 gebouwd.

Zicht vanaf de huidige hoofdtoegang tot het erf op de onderzochte schuur(links). Rechts is de uit 2000-2002 daterende woning zichtbaar.

Zicht vanaf de bocht in de Klein Gooswilligenweg op het zuidelijke deel van het erf.

Zicht vanuit de zuidoosthoek van het erf op de schuur.

3.2 HOOFDVORM EN CONSTRUCTIE

3.2.1 Hoofdvorm en karakteristiek

De schuur heeft een rechthoekige plattegrond van ca. 11 x 16 meter. De schuur heeft lage zijgevels (oost en west) en een zadeldak met langs de topgevels en nok een rietdekking en in de middendelen van de dakvlakken een dekking van rode Oudhollands pannen. De nok is met rode rietvorsten gedekt. Op het oostelijke

dakschild bevindt zich bovenin het pannengedekte deel een brede dakkapel met een platdak met eenvoudige daklijsten. De voorzijde van de dakkapel heeft een reeks vensters die op onregelmatige afstand wordt onderbroken door vlakken met rabatdelen.

De in kruisverband in machinale baksteen gemetselde gevels hebben een donkergrijs geschilderde gepleisterde plint.

Overzicht van de noord- en oostgevel.

Overzicht van de westgevel en het aansluitende deel van de zuidgevel.

3.2.2 Constructie

De schuur heeft een constructie met drie eiken ankerbalkgebinten. De korbelen zijn uitgevoerd in grenen. Alle verbindingen zijn uitgevoerd met pen- en gatverbindingen. Windschoren zijn niet meer aanwezig, maar tekenen zich nog wel af op de gebintstijlen. De gordingen, gordingschoren en gebintplaten zijn vernieuwd in eiken. Alle oudere onderdelen zijn grondig gereinigd.

Over de gebinten liggen rondhouten slieten. Deze zijn niet oorspronkelijk.

Op de gebinten staan drie A-spanten met halfhouts gespijkerde verbindingen. Bij het zuidelijke spant zijn de spantbenen uitgevoerd in eiken en de dwarsbalk in grenen. Bij de andere twee spanten zijn alle onderdelen in grenen uitgevoerd. Ook hier zijn geen windschoren meer aanwezig.

Zowel de gebinten als de A-spanten hebben telmerken met een doorgaande nummering van zuid naar noord met rechte gehakte merken I, II en III. De merken staan allen aan de zuidzijde van de verschillende onderdelen. Deze zijde is logisch aangezien dit oorspronkelijk de (op de boerderij gerichte) voorzijde was. De aanwezigheid van de merken op alle onderdelen is een duidelijke aanwijzing dat er sprake is van één samenhangende constructieve eenheid.

Over de gebintplaten en gordingen liggen geïsoleerde dakplaten. Deze platen liggen in het vlak van de oorspronkelijke (rondhouten) sporen, zodat de totale hoogte van het dakpakket niet is gewijzigd.

Hoewel de constructie geen duidelijke sporen vertoont van hergebruik moet niet worden uitgesloten dat de constructie ouder is dan de bouwtijd van de schuur. Een mogelijke aanwijzing hiervoor zou de afwijkende houtsoort van het zuidelijk stapelsant.

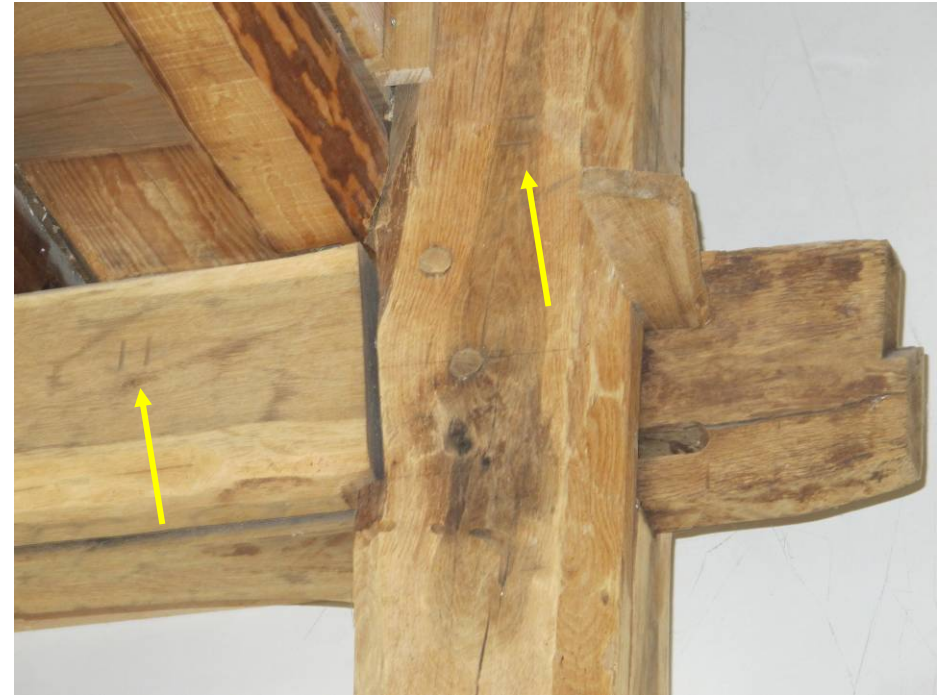
Overzicht van een deel van de gebintconstructie in de aan de zuidzijde gesitueerde woonkamer, gezien in noordoostelijke richting.

Detail van de constructie in de oostelijke zijbeuk.

Het in één van de slaapkamers op de verdieping zichtbare deel van een stapels pant.

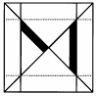

Detail gebint met het telmerk II (pijl).

3.3 EXTERIEUR

3.3.1 Voorgevel (zuid)

Deze gevel heeft in het midden een forse dubbele deuropening onder een anderhalfsteens segmentboog. Over de segmentboog ligt een platte koppenlaag. Binnen de opening is een gemetselde sponning t.b.v. de oorspronkelijke, naar buiten draaiende deeldeuren aanwezig, evenals de bijbehorende duimen. Aan deze

duimen is nog afleesbaar dat de rechter deur als boven- en onderdeur was uitgevoerd, terwijl de linker deur uit één deel bestond.

Binnen de gepleisterde dagkanten is een metalen pui met dubbele glasdeuren met zij- en bovenlichten aangebracht. Onder de pui is een rollaag aanwezig.

Overzicht van de zuidgevel.

Boven de dubbele deuropening zit een zolderluikopening onder een steens segmentboog. De opening sluit aan de onderzijde af

met een gemetselde lekdorpel. In de linker dagkant zijn de oorspronkelijke luikduimen nog aanwezig. In de opening is bij de renovatie een kozijn met enkelruits raam aangebracht.

Direct rechts van de dubbele deuropening zit een klein venster onder een halfsteens rondboog. De opening heeft een bakstenenlekdorpel. In de opening zit een ijzeren stalraampje met roedenverdeling.

Geheel links in de gevel zit een deuropening onder een steens segmentboog. Tot de renovatie van 1999-2001 was dit een venster met een bakstenen lekdorpel en een kozijn met een schuifraam. Gezien de onregelmatige aansluiting bij de onderzijde van de rechter dagkant was dit ook een oorspronkelijke situatie. De huidige deuropening heeft een kozijn met een geprofileerde tussendorpel met daarboven een getoogd enkelruits bovenlicht. Onder de dorpels zit een als boven- en onderdeur uitgevoerde opgeklampte deur. Aan weerszijden van de deur zijn de bij het oorspronkelijke venster behorende wervels van de luiken nog aanwezig.

De oorspronkelijke aanwezigheid van een fors venster wijst op een veelvuldig gebruik van de achterliggende ruimte. Mogelijk werd deze ruimte als zomerkeuken gebruikt. De ruimte was van buiten af toegankelijke middels een deur in de linker zijgevel.

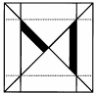
De zuidgevel sluit aan de bovenzijde langs de overstekken van de rietdekking af met kneldelen met aan de onderzijde een ojiefprofiel.

Het bovendee van de zuidegevel. Binnen de oorspronkelijke zolderluikopening werd een nieuw kozijn geplaatst.

Detail van de nog aanwezige duimen van de oorspronkelijke deeldeuren.

Detail van twee van de opmerkelijk rijk uitgevoerde gevelankers in de zuidgevel.

Ter hoogte van de ankerbalken en langs de dakranden (aansluitingen gordingen en gebintplaten) zijn opvallend rijk uitgevoerde gesmede gevelankers aanwezig. Ook midden boven het vroegere zolderluik zit een anker, maar deze heeft geen constructieve functie.

3.3.2 Achtergevel (noord)

Deze gevel vertoont een sterke gelijkenis met de voorgevel, maar is volledig symmetrisch. Op het middendeel van de gevel sloot tot 1999 een enkellaags verbindingslid met platdak aan. Dit deel van de gevel is deels ingeboet en gevelopeningen zijn deels gereconstrueerd.

Deze gevel heeft in het midden een forse dubbele deuropening onder een anderhalfsteens segmentboog. Over de segmentboog ligt een platte koppenlaag. In de opening zitten gereconstrueerde dubbele deeldeuren. Daarbij is de linker deur voorzien van een zesruits raampje met een luikje en de rechter van een loopdeur.

Boven de dubbele deuropening zit een zolderluikopening onder een steens segmentboog. De opening sluit aan de onderzijde af met een gemetselde lekdorpel. In de linker dagkant zijn de oorspronkelijke luikduimen nog aanwezig. In de opening is bij de renovatie een kozijn met enkelruits raam aangebracht.

Direct links en rechts van de dubbele deuropening zitten kleine vensters onder een halfsteens rondboog. De openingen hebben een bakstenenlekdorpel. In de openingen zitten ijzeren stalraampjes met roedenverdeling.

De noordgevel sluit aan de bovenzijde langs de overstekken van de rietdekking af met kneldelen met aan de onderzijde een ojiefprofiel.

Ter hoogte van de ankerbalken en langs de dakranden (aansluitingen gordingen en gebintplaten) zijn opvallend rijk uitgevoerde gesmede gevelankers aanwezig.

Overzicht noordgevel.

Detail middendeel noordgevel.

3.3.3 Zijgevels

De beide lage zijgevels werden bij de renovatie van 1999-2001 met hergebruik van de oorspronkelijke stenen gereconstrueerd. Daarbij werd de oorspronkelijke opzet met een afwisseling van stalvensters en getoogde staldeuren aangehouden. Hierbij werden stalen stalramen toegepast in plaats van de (niet oorspronkelijke) betonnen stalramen. De afwijkende indeling van de linker zijgevel (west) ter hoogte van de oven (deuropening en vensters met kozijntjes) werd overeenkomstig de oorspronkelijke situatie herbouwd. De invulling van enkele openingen werd aangepast aan de achterliggende woonfunctie.

De linker zijgevel (west) heeft in het linker deel een onregelmatige afwisseling van stalvenstertjes onder halfsteens segmentbogen met bakstenen lekdorpels en staldeuropeningen onder steens segmentbogen. De stalvensters hebben zes- of negenruits stalramen. De linker staldeuropening is uitgevoerd met een kozijn met opgeklampte deur. De rechter staldeuropening is voorzien van een zesruits aluminium raam. Rechts van deze staldeur zitten twee kleine venstertjes onder halfsteens rollagen met bakstenen lekdorpels. In deze openingen zitten kozijnen met een kraalprofiel en vierruits raampjes. Geheel rechts in de gevel zit een rechthoekige deuropening onder een halfsteens rollaag. Ook in deze opening zit een zesruits aluminium raam.

Overzicht rechter deel linker zijgevel.

Het linker deel van de linker zijgevel.

De rechter zijgevel (oost) is veel regelmatig opzet met om en om een stalvenstertje onder een halfsteens segmentboog met een bakstenen lekdorpel en een staldeuropening onder een steens segmentboog. De stalvensters hebben zesruits stalramen. De staldeuropeningen hebben zesruits aluminium ramen.

Overzicht van de regelmatig opgezette rechter zijgevel.

3.4 INTERIEUR

Het interieur werd bij de renovatie van 1999-2001 met uitzondering van de in de zuidwesthoek gesitueerde oven en naastgelegen zomerverblijf volledig nieuw ingedeeld met een grote woonruimte aan de zuidzijde en een hal, slaapkamer en keuken aan de noordzijde. Op de verdieping liggen aan de oostzijde slaapkamers die worden ontsloten via een gang onder het westelijke dakschild.

Op veel plaatsen in het interieur liggen de oorspronkelijke constructieonderdelen in het zicht en bepalen deze ook het beeld.

De oude bakoven met bijbehorende rookvang werden gerestaureerd. De oorspronkelijk gesloten ruimte waarin zich de oven bevond werd echter aan de noordzijde open gewerkt en maakt thans deel uit van de keuken. Binnen het zomerverblijf werd een toilet gerealiseerd. Een oorspronkelijke droogkast boven de oven is nog aanwezig, evenals een oorspronkelijke paneeldeur in de tussenwand naast de oven.

De broodoven met rookvang, gezien vanuit noordelijke richting.

Detail van de ovendeuren.

Bewaard gebleven paneeldeur in tussenwand naast oven.

Het boven de oven gesitueerde droogkastje.

4 WAARDENBEPALING

4.1 BOUW- EN ARCHITECTUURHISTORISCHE WAARDEN

Ondanks de ingrijpende renovatie, welke plaats vond in de periode 1999-2001, heeft de schuur bouw- en architectuurhistorische waarde behouden. Bij de renovatie bleven de hoofdraagconstructie en de noord- en zuidgevel behouden. Hoewel ook aan deze onderdelen werkzaamheden plaats hebben gevonden is de karakteristiek hierdoor niet aangetast en is de schuur nog altijd goed herkenbaar als een betrekkelijk eenvoudige schuur met een oorsprong in de vroege 20ste eeuw. De beide lage zijgevels zijn gereconstrueerd, maar als onderdeel van het totaal draagt de karakteristiek met een afwisseling van stalramen en staldeuren wel bij aan de totale herkenbaarheid van de schuur als een voormalig bijgebouw.

Van bijzondere waarde is het in de zuidwesthoek gesitueerde, grotendeels intact gebleven opzet met twee ruimtes rond een broodoven met gemetselde rookvang. Dit onderdeel vormt een variant op het meer gebruikelijke, vrijstaande bakhuisje. Een type overigens dat ook op dit erf eerder aanwezig is geweest.

Met name in de grotendeels behouden gebleven houtconstructie met bijbehorende verbindingen alsmede toegepaste telmerken is bouwhistorische waarde gelegen. Daarbij is niet uitgesloten dat deze gebinten een aanzienlijk hogere ouderdom hebben dan de

huidige schuur. Voorts is ook in de beide historische gevels en de broodoven enige bouwhistorische waarde gelegen.

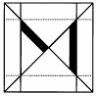
Voor alle onderdelen die bij de renovatie nieuw werden toegevoegd, zoals de volledige nieuwe invulling van het interieur en de dakopbouw (inclusief de thans uit riet- en pannen bestaande dekking) zijn geen historische waarden gelegen. De toegevoegde dakkapel past niet bij het agrarische karakter van het gebouw.

4.2 SITUERINGS- EN ENSEMBLEWAARDE

In de situering van deze schuur ligt historische waarde besloten. De schuur vormt het laatste tastbare restant van een erf met een aanzienlijke ouderdom. In het grondplan en de oriëntatie ligt een deel van de oorspronkelijke erfindeling besloten. Bovendien is aan de schuur nog de vroegere relatie met de ten zuiden gesitueerde boerderij afleesbaar.

In de schuur is thans nog enige ensemblewaarde gelegen in combinatie met de ten oosten- en zuiden van de schuur gesitueerde stallen en loodsen. In dit ensemble is nog een deel van de oorspronkelijke erfopzet, waartoe ook de gesloopte boerderij behoorde, herkenbaar.

De omstreeks 2002 nieuw gebouwde woning werd gebouwd op de plaats van een in de jaren '60 gebouwde woning. Doordat deze woning zich als hoofdgebouw op het erf presenteert is de opzet van het erf eigenlijk omgekeerd. Deze situatie heeft echter geen historische achtergrond en in de relatie met deze woning is dan ook geen historische ensemblewaarde gelegen.

4.3 CULTUURHISTORISCHE WAARDE

Het erf Klein Gooswilligen heeft een oorsprong die in ieder geval terugvoert tot de 18de eeuw, maar waarschijnlijk ouder is. Daarmee is dit erf één van de historische erven, waarin de ontwikkelingsgeschiedenis en oorsprong van de markante verkaveling van het gebied besloten liggen. Hoewel het erf in de loop van de tijd, maar met name in de 20ste eeuw veel wijzigingen heeft ondergaan, markeert de aanwezigheid van de oudere schuur nog het feit dat het hier een ouder erf betreft. Bovendien ligt in de positie van het gebouw een deel van de oorspronkelijke erfopzet besloten

Dit erf is tevens de naamgever voor de sinds de jaren '50 van de 20ste eeuw langs de oostzijde van het erf lopende Klein Gooswilligenweg. Hoewel deze weg als doorgaande route pas in de 20ste eeuw werd aangelegd, volgen grote delen van de weg het tracé van de oorspronkelijke erfontsluitingsroutes.

Klein Gooswilligen behoort samen met een reeks andere namen tot de oude veld- en erfnamen van Scherpenzeel, die soms al terugreiken tot de middeleeuwen. Het erf met de huidige schuur vormt nog een tastbaar overblijfsel van deze in cultuurhistorisch opzicht waardevolle plek, die behoort tot de bewoningsplaatsen van waaruit het gebied zich mede heeft ontwikkeld. Niet alleen de schuur, maar ook het omliggende, nog deels gaaf bewaarde oude akkerlandschap met haar wegenstructuur, beplanting, verkaveling en bebouwing bezit als overblijfsel van het buitengebied rond Scherpenzeel hoge cultuurhistorische waarde.

4.4 ZELDZAAMHEID

De onderzochte schuur is van een type doorrijdschuur dat door het hele land in diverse varianten voorkomt met soms zeer specifieke regionale kenmerken. Opvallend en zeker niet algemeen voorkomend is de toepassing van een bakoven binnen de schuur ter vervanging van het gebruikelijke vrijstaande bakhuisje.

Voorts is binnen de gemeente Scherpenzeel een aanzienlijk deel van de historische agrarische bebouwing verloren gegaan of ingrijpend gewijzigd. De lijst van rijks- en gemeentelijke monumenten telt dan ook slechts een beperkt aantal agrarische objecten/complexen. Hoewel dit type schuur op landelijk niveau regelmatig voorkomt, is deze als karakteristiek onderdeel van de historische agrarische bebouwing binnen de gemeente zeker van belang.

5 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

5.1 CONCLUSIES

Op het historische erf Klein Gooswilligen hebben vooral in de 20ste eeuw zeer ingrijpende wijzigingen plaats gevonden, waarbij de oorspronkelijke erfopzet verstoord raakte en bebouwing werd vernieuwd. Binnen dit erf vormt de onderzochte schuur echter nog altijd een ankerpunt, waarin situeringswaarde en cultuurhistorische waarden besloten liggen.

Ten aanzien van de bouw- en architectuurhistorische waarden is met de renovatie van 1999-2001 een duidelijke scheiding ontstaan. De karakteristieke hoofdvorm, de bewaard gebleven noord- en zuidgevel, de historische gebint- en dakconstructie en de bakoven met rookvang hebben hun oorspronkelijke opzet vrij goed behouden en vertegenwoordigen daarmee historische waarde. De gereconstrueerde zijgevels hebben weliswaar geen historische waarde, maar werken wel beeldversterkend voor de historische onderdelen. De vernieuwde dakopbouw en met name de toegevoegde dakkapel op het oostelijke dakschild passen niet bij het historische agrarische karakter, maar dragen wel bij aan de bruikbaarheid en langdurige bestemming van het gebouw, waardoor behoud is gewaarborgd.

Concluderend kan dan ook worden gesteld dat ook in de huidige, tot woonhuis verbouwde staat, nog altijd de nodige cultuurhistorische waarden in het object besloten liggen.

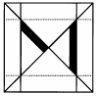
5.2 AANBEVELINGEN

Ten aanzien van een eventuele planvorming in het kader van de regeling “rood voor rood” is het aan te bevelen om bij de plannen de oorspronkelijke erfopzet als uitgangspunt te nemen. Dit betekent dat een zekere logische situering, alsmede ook een hiërarchie in de bouwvolumes zou moeten worden nagestreefd.

Het volledig volgen van oorspronkelijke bebouwingscontouren is hiervoor niet noodzakelijk. Het globaal aanhouden van de positie en oriëntatie van de voormalige boerderij, en het realiseren van een vergelijkbaar (op de oorspronkelijke hoofdvorm van de boerderij geïnspireerd) volume kan juist een versterking van het ensemble opleveren.

Bovendien zou het erf, zoals ook thans nog het geval is, als een duidelijk afgebakend, ongedeeltd terrein herkenbaar moeten zijn. Een volledige (visuele) afsplitsing van een deel van het erf zou afbreuk doen aan aanwezige waarden en met name de situeringswaarde sterk kunnen verminderen. Voor eventuele splitsing zou dan ook gedacht kunnen worden aan lagere hekwerken of een lage haag.

Monumenten Advies Bureau – 20 mei 2014

6 BRONNEN EN LITERATUUR

6.1 LITERATUUR

- Kolman, C., Olde Meierink, B., e.a., *Monumenten in Nederland-Gelderland*, Rijksdienst voor de Monumentenzorg / Waanders, 2000.
- Vredenberg, J., *Monumentengids Scherpenzeel*, Gelders Genootschap/Matrijs, 2004
- Haslinghuis, E.J., Janse, H., *Bouwkundige Termen*, uitgave Primavera, Leiden, 2001
- Knoop W.H., *Architectuur en stedenbouw in Gelderland 1850-1940*, Zwolle/Zeist 1995
- Berends, G., *Historische houtconstructies in Nederland*, SHBO Arnhem 1996
- Olst, E.L. van, *Landelijke bouwkunst in Gelderland*, Arnhem 1996

6.2 BRONNEN

- Gemeentearchief Ede
- Panddossier eigenaar met foto's, tekeningen en kadastrale gegevens.
- Lijst van Rijks- en gemeentelijke monumenten Scherpenzeel d.d. 29-03-2012.
- Historisch onderzoek kadaster.
- Genealogisch onderzoek geslacht (van) Davelaar door Henk van Woudenberg, Vereniging Oud Scherpenzeel 2011.
- Artikel *Gooswilligen* in verenigingsblad Vereniging Oud Scherpenzeel, 1998-2.

- Leenboek Huis Scherpenzeel 146 fol. 209; 28-01-1797 (verwijzing naar dit artikel in voornoemd genealogisch onderzoek.
- Door eigenaar aangevraagd historisch kadastraal onderzoek, waarvan gegevens aangeleverd d.d. 12 mei 2014.

6.3 WEBSITES

- www.watwaswaar.nl
- www.wikipedia.org
- Website gemeente Scherpenzeel
- Maps.google.com
- Bing.com/maps